

Vývoj slovní zásoby češtiny

Igor Němec: Vývojové postupy
české slovní zásoby

Igor Němec

Proč např. čas vypršel?

Cestu k postižení hlavních vývojových principů...

- „české slovní zásoby jako celku
- od studia vývoje jejích jednotek
- nám naznačuje požadavek jazykovědné teorie
- studovat jednotky ve skupinách,
- na nichž se zakládá jazykový systém:“ (Němec 1968: 165)

Cestu k postižení hlavních vývojových principů...

- jsou to „skupiny jazykových jednotek
- charakterizovaných jistou kombinací (komplexem, souborem) rysů,
- které působí jako gravitační centra,
- kolem nichž se v různé vzdálenosti
- seskupují jednotky mající některé rysy společné“ (F. Daneš, JA 1965/II–III, 6)

Úkolem historické lexikologie...

- „je tedy studovat změny, kterým podléhají takovéto skupiny jednotek lexikálních.
- Tyto změny nazýváme **lexikálními vývojovými postupy**.“ (Němec 1968: 165)

Výchozí lexikální jednotkou i při historickém rozboru slovní zásoby

- „je ovšem slovo (...)“ (Němec 1968: 165)
- „Slovo však není jednotkou symetrickou v tom smyslu, že by v něm jedné jednotce označující (jedné lexikální formě) byla přiřazena jedna jednotka označovaná (jeden lexikální význam);“ (ibid.)
- „takovou symetrii vylučují slova mnohoznačná.“ (ibid.)
- „Přihlížíme-li tedy k asymetrickému dualismu jazykového znaku, k tendenci označovat označující jednotkou více jednotek označovaných a označovanou jednotku více[ro] jednotkami označujícími (srov. S. Karcevskij, Prague School, 86),
- docházíme k závěru, že klasifikačně podstatnější složku základní lexikální jednotky netvoří jednotka označující, tj. lexikální forma, nýbrž jednotka označovaná, tj. lexikální význam:“ (ibid.)

Výchozí lexikální jednotkou i při historickém rozboru slovní zásoby

- „jak rozdíl mezi různými významy téhož slova (mnohoznačného), tak rozdíl mezi různými slovy téhož znění (homonymy) tkví v rovině lexikálně významové (...);
- i beze změny lexikální formy může změnou lexikálního významu vzniknout nebo zaniknout slovo (viz rozpad mnohoznačného slova na homonyma, 2.11, a splynutí homonym v jedno slovo mnohoznačné, 2.12),
- avšak změnou lexikální formy slovo nevzniká ani nezaniká beze změny lexikálního významu.“ (Němec 1968: 165) — Srv. (hoskovčí) *neseme* vs. *nesem* (jedno či 2 slova?)

PERIODIZACE VÝVOJE ČEŠTINY dle NESČ

Hlavní vývojová stádia č.

pračeština (cca. r. 1000 – 1150)

stará čeština (cca. r. 1150 – 1500)

střední čeština (cca. r. 1500 – 1775)

nová čeština (cca. r. 1775 – dosud)

Vývojové etapy č.

↗pračeština

↗raná stará čeština

↗čeština 14. stol.

↗čeština doby husitské

↗humanistická čeština

↗barokní čeština

↗obrozenská čeština

↗poobrozenská čeština 19. stol.

↗čeština 1. pol. 20. stol.

↗čeština 2. pol. 20. stol.

Proč např. čas vypršel?

Proč např. čas vypršel?

- Viz Němec 1968: 154.

Zdroje

- Igor Němec: Vývojové postupy české slovní zásoby. Praha: Academia, 1968.
- Pavel Kosek (2017): PERIODIZACE VÝVOJE ČEŠTINY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy — Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/PERIODIZACE VÝVOJE ČEŠTINY](https://www.czechency.org/slovník/PERIODIZACE_VÝVOJE_ČEŠTINY) (poslední přístup: 6. 1. 2021)